

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**De Ivre Ac Potestate Romanorvm Pontificvm,
Imperatorvm, Regum ac Episcoporum**

Alvarez Guerrero, Alfonso

Coloniae Agrippinae, 1586

VD16 A 2069

De Regibus, & Principibus, de authoritate Regia. cap. Ixiii.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63477](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-63477)

veniunt, si non fuerint corporaliter requisiti, ut per Ar-
chid in c. vt commissi, de hæreti, in vj. vbi illa decretalis
comprehendit plura utilia pro expediendo officio inqui-
sitorum. & ibi videbis text. in c. vt officium, informantem
inquisidores ad Deum, ut elus timorem hominum metui
anteponat in procedendo simul, vel separatim contra hæ-
reticos, & suos fautores: & eriam in eos absoluendo, cum
vere redierint. Instruit etiam inquisidores in modo exa-
minationis testium, & in personis, quæ testificata scribere de-
beant. Diximus quid sit hæresis, & unde dicatur, & quid
hæreticus, & unde dicatur; nunc dicamus, quis propriæ
dicatur hæresarcha. Hæresarcha propriæ dicitur ille, qui
gignit errorem. c. qui aliorum. xxvij. q. iij. & dicitur hære-
siarcha ab hæresi, & archa, quasi archa hæresis ad conser-
uandum errorem, & de hoc videbis in d. cap. qui aliorum.
Multa diximus in materia hæresis, & alia multa per viam
remissionis docemus, videbis etiam in ista materia vulga-
tam illam repetitionem domini Epilcopi de Pati. videbis
etiam librum illum intitulatum Directorium inquisito-
rum; vbi multa aurea, & gemmea inuenies in ista materia.
De superstitutionibus vide optimum tractatum Martini in
volumine tractat. fol. cxxxij. Et de fortilegis. vide tracta-
tum Pauli in fo. celij. in volumine tractat. Alia quæ in
materia hæresis desunt, supplebis tu, lustrando optimuma
illud compendium doctiss. fratri Alphonsi à Castro, or-
dinis minorum aduersus omnes hæreses, iam in lucem edi-
tum, & videbis directorium inquisitorum cum sua tabula.

DE REGIBVS, ET PRINCIPVL
pibut, & de authoritate Re-
gia. Cap. LIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Reges unde originem traxerint.
- 2 Reges a Deo dati sunt, ad malofactorum vindictam, nec non ad
bonorum laudem.

Y y 2 3 Primi-

698 SPEC. SVM. ROM. PONT.

- 3 Principibus ac Regibus obtinendam est.
 4 Honor principis, publico commodo praeservandus est.
 5 Tempore Noe, ccepit Deus creaturas suas regere per ministros,
 6 Reges sunt de iure divino, & a Deo procedunt.
 7 Quod si proprium Regis officium.
 8 Reges iuxta antiquissimam & approbatam consuetudinem
     perpetui sunt.
 9 Officium iudicii simpliciter concessum. sine temporis præstitione,
     an intelligatur perpetuum.
 10 Rex, virum iniusti ciuibus, ciuitatem aliquam sibi subiectam
     vendere posse.
 11 In Regno & dignitatibus secularibus succeditur per filios, eru-
     ne genitores.
 12 Statutum, vel consuetudo dictans, quod primogenitus in re-
     num succedat, mortuo Rege & reliquo primogenito muto à na-
     tura, secundo autem genito reliquo habili, qui eorum succe-
     dere debeat.
 13 Regum insignia quae sint.
 14 Literæ principis geminate, habent vim & effectum clausa-
     motu proprio.
 15 Regibus, & alijs dominis iurisdictionem habentibus, an curato-
     dari possit, iuueni an regi pupillo tutor dari possit, & nro 16.
 16 In Rege, quae qualitates requirantur, & nro 29.
 17 Epistola principis an faciat ius in omnibus causis, remissio.
 18 Rex milites creare potest etiam extra regnum, item, an luden-
     do Saracenos ex regni suis expellere potest.
 19 Princeps non habentes sufficientes redditus ad terrae custodian-
     vel alia necessaria, a subditis adiuuari debent.
 20 Rex vestigalia imponens, ex causa id agere debet, alijs po-
     cat.
 21 Princeps exigens a subditis iniusta grauamina, an praefi-
     bat.
 22 Tempore necessitatis, famis, vel guerre, superindictum impun-
     potest.
 23 Vtrum pro captiuorum redēptione, res sacre & sancta rei
     debent.
 24 Rex filium suum quoad nomen Regem constituere potest, quod
     regimen non item.

26. 20.

- 26 Regis filius à patre grauatus, ad recuperandam terram sanctam, dibeatne personaliter ire, vel mittere.
 27 Rex immoderate donare non potest, ne regnum ledatur: Alietas etiam terras regni sui reuocare potest.
 28 Quando coronatur Rex, iurare debet bona regni non alienare.
 Item & de non alienandis iuribus, aut rebus regni sui.
 30 Quilibet Rex in regno suo est monarcha.
 31 Quid à subditis Rex exigere potest.
 32 Rex in temporalibus legitimare potest, & Papa in spiritualibus & temporalibus.
 33 Licet Reges de iure maximam habeant autoritatem, homicidis penas remittere non possunt, nec aliquid impreiudicium populi sine eius consensu statuere.
 34 Succedens in regno, virum donationes per prædecessores vel prædecessorem factas in enormem regni lesionem, reuocare potest.
 35 Vicarius à principe electus in loco ipsius principis, an sit delegatus vel ordinarius.
 36 Rex vel ciuitas iustum pretium frumento statuere possunt.
 37 Reges vbi ponere debent felicitatem suam, & nu. 38. & 39.
 40 In amore divino ponenda est felicitas.
 41 Rex volens recte gerere, ad tria solicitare debet.
 42 Ad hoc ut Rex à Tyranno distet, in multis excedere debet.
 43 Decem sunt ea, quæ operari debet bonus Rex.
 44 In consiliarijs quæ & quot requirantur.
 45 Versus Reges à populo amandi atque timendi sunt.
 46 Iustus pro iustitia nulli parcere debet.
 47 Ciuitates & Regna sine iustitia durare non possunt.
 48 Hesperus & Lucifer est una atque eadem stella.
 49 Prudentia alijs virtutibus perfectior est, & nu. 50.
 51 Inter bona exteriora, maximus est honor.
 52 Bonus Rex dicitur ille, qui curam subditorum suorum habet.
 53 Decet homines esse humiles.
 54 Nullus prudens esse potest, nisi bonus sit, & voluntatem reclamo habeat.
 55 Prudentie partes, que & quot sint.

N tam excellenti materia antiquissima offert se quæstio, † vnde originem traxerat Reges, Bald. in lex hoc iure. ff. de iustitia, & iure, dixit, ex bellis ventum esse ad diutinem gentium, & ex necessitate cogenteque minor grauabatur a maiore, & pauper a diuite, & fortior debilem grauabat: ideo benignitas naturæ miserijs hominum solarium dando, Reges vel rectores instituit: itaque creati sunt Reges ex necessitate, quia omnia indigent capite, & homines faciles sunt ad dissidentium, & ideo co-digent Rege. & Bald. dicit, & sentit, ex iure gentium Reges originem traxisse; & etiam in tractatu schismatis dicit: Reges orti sunt de iure gentium, & in repetitione. l. C. de emanaci. liberorum, dicit: Nouissimo iure gentium, quo omnes gentes vtuntur, introductum est, iurisdictiones transmitti, vt videmus in filiis Regum, Comitum, & Baronum. Nam omnia licita facit vetustas, vi id per Bald. allega, ad hoc multa iura. Et veritas ipsarum rerum introduxit; quia impossibile est vivere sine magistratibus, & sine iustitia. l. ij. §. post originem. ff. de iustitia, & iure. & in auth. vt omnes obedient iudi. prouin. in principi. Paris etiam de Puteo, in tracta. de sindicatu in iuri. de excess. Regum, tenet, quod Reges orti sunt de iure gentium, notatur in l. j. ff. de iuris. omn. iudi. & in l. ij. de origine iuris. §. penul. sed dicunt, quia circa iurisdictionem multa sunt addita: ideo dicitur de iure ciuili, vt in l. ius ciuile. ff. de iust. & iur. ita Barto. in extrauaganti. qui sunt rebelles.
 † Sed ego dico, quod Reges sunt dati a Deo ad vindictam malefactorum, & ad laudem bonorum, vt ex tex. in c. magnum. xj. q. j. vbi Ambrosius dicit: Magnum quidem est speciale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur esse subiecti, ne quis constitutionem terreni Regis putet esse non soluendam; sicut enim censem filius Dei soluit, quis tu tantus es, qui putas esse non soluedo? Item Petrus Apostolus generaliter iurabit omnibus in epistola j. cap. ij. estote subditi dominis vestris, siue regi, quasi præexcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.

borum. Item Apostolus ad Romanos, cap. xiii. Non est enim potestas, nisi à Deo. Et quod reges sint dati à Deo, alio text, nunquam allegatum ad istum propositum, in c. non frustra sunt instituta potestas regis, & cognitoris, ius vngulæ carnificis, arma militis, disciplina dominantis, & cætera, xxij. q.v. † Ideo regibus obtemperandum est, cum generale sit pactum societatis humanae obtemperare principibus, vt in c. quid culpatur, xxij. q.j. & dicit Hieronymus in c. regum. xxij. q.v. principibus, & potestatibus si dem, & reuerentiam seruari oportet; quam qui non exhibuerit, apud Deum premia inuenire non poterit. facit etiam, quod notatur in l. finali. C. de exactionibus tribut, libro x. Apostolus etiam ad Titum scribit iii. cap. Admone illos principibus, & potestatibus subditos esse. & Esdræ iii. vii. cap. dicitur: Rex autem super omnia dominatur, & præcellit, &c. Et principes sacerdotes constituebāt ex cōmis sione diuina, prout habetur Exodi xxviiij. de Moyse Hebreorum duce, qui constituit Atron fratrem suum sacerdotem, & de Iuda Machabæorum duce, qui elegit sacerdotes sine macula voluntatem habentes in lege Dei, vt mundarent sancta, vt habetur in primo libro Machabæorum c. iiiij. Et prælatus electus & confirmatus non debet administrare, donec fecerit regi reuerentiam, notatur in c. cum longe, & in c. lectis. lxij. distinct. & in cap. Abbates. xvij. q. iiij. vide Henric. in c. nobis. de iure patron. pro rege etiam orandum est exemplo Baruch, ca. j. vbi dicit: Orate pro vita Nabuchodonosor regis Babylonis, & pro via Balasar filij eius, vt sint dies eorum, sicut dies cœli super terram, & cætera. Et Apostolus ad Timotheum, cap. ij. dicit: Obscurò igitur primo omnium fieri obsecrati ones, orationes, & c. pro regibus, &c. † Et praferendus est honor principis commodo publico, vt dicit Lucas de Penna in l. fina. in viij. & ix. colum. C. de locatione prædi ciuili. libro xj. & Rex iuste habet plenitudinem potestatis; ideo mutat rerum naturas, & de nihilo facit aliquid, vt in cap. hoc quippe. iiij. quest. v. & in cap. j. de transact. & potest facere, quod ei placet, auferendo cui vult, vt ix. quest. iiij. nec ei potest quis dicere, cur ita facis? xx. dis-

Yy 4   distinct.

stinct. cap. in memoria. est enim apud eum pro ratione voleuntas. vt ff. de constitutio. princip. in l. prima. & cœlestis arbitrium censetur habere, vt de summa trinitate, & fide catholica. in l. j. in fine. Sed debet imitari Deum. in authentico. vt omnes obedient iudici prouin. g. arripiat. præsumitur enim subesse causa in his, quæ rex agit, eo quod cor eius est in manu Dei, vt de summa trinitate, & fide catholica. l. inter claras. & l. non omnium. ff. de legib. & in lib. prouera Salomon. scriptum est. Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu domini: quocunque enim voluerit, inclinabit illud. Et Rex est lex animata in regno suo, Bald. in au-
tent. hoc amplius. C. de fideicommis. Felin. in cap. cum non licet. de præscriptio. Ex lex animata potentior est si-
ne comparatione inanimata lege, vt in authent. de consu-
libus. g. ultimo, coll. iiiij. Et est notandum, quod gentes
prius quam Reges essent, regnabant in puritate prima, &
sola natura. ideo dixit Bald. in l. ij. ff. de origi. iuris, quod
in principio urbis conditæ populus urbis non habebat lo-
gem, sed habebat Regem: & quod omnes Reges habent
supremam potestatem, yr. dicit Innocentius in cap. cum P.
tabellio, de fide instrumen. & manu regia, id est, arbitrio
regio omnia gubernabantur: adduco etiam Host. In-
nocen. Ioann. Andre. Abbatem in cap. licet ex fusceto.
de foro competenti. vbi referunt à principio Deum creare
cœlum, & terram, & omnia, quæ in eis sunt, angelicam, &
humanam naturam, spiritualia, & temporalia, quæ in seip-
sum regit, sicut factor suam rem gubernare solerit; & homi-
nem quoque fecit, præcepta dedit, & transgredienti po-
nam imposuit, vt Gene. iiij. cap. ex omni ligno, &c. Ipsi est
am peccantibus pœnam imposuit per se ipsum, id est Adz.
& Eua. Gene. iiij. mulieri vero dixit, & cetera: & ibi, Adz
vero dixit, & cetera. Qualiter eriam per seipsum Cain puniuit: & Lamech, & quosdam alios, Gene. iiiij. & v. & sic
Deus rexit mundum per seipsum usque ad Noe; † & tem-
pore Noe cœpit Deus creaturas suas regere per mini-
stros, quorum primus fuit Noe, cui dominus gubernatio-
nem arcæ suæ dedit, per quam ecclesia significatur. Ge-
ne. v. & viij. Nam Noe, & filii rectorem, & legem dedit.

Gent.

Gene. ix. vbi licet non legatur, sacerdos fuit, & officium sa-
cerdotis exercuit statim post egressum arcæ , ante quam
leges populo daret. Gene. viij. adificauit autem Noe , &
catera. quod officium sacerdotis simul Abel, & Caim pri-
mo fecerant: in hac autem vicaria successerunt patriarchæ,
Reges, Iudices, sacerdotes, & alij, qui pro tempore fuerunt
in regimine populi Iudæorum. Et sic durauit usque ad
Christum, qui fuit naturalis Dominus , & Rex noster, de
quo dicit Psalmista; Deus iudicium tuum regi da. Itaque ex
supradictis concludo, quod si consideramus causam pri-
mariam, & immediatam, † Reges sunt de iure diuino, &
procedunt à Deo, cum sit Rex Regum ; aut consideramus
causam mediatam, & tunc sunt de iure gentium. & ad pre-
dicta vide Oldra. consil. Ixix. & Anchar. in consilio. ccc-
xxxix. vbi dicit; Regna iure gentium distincta sunt, & Re-
ges etiam iure diuino cœperunt: & vltra ea, quæ diximus,
dicit in Dauid, Salomone, Saule, & pluribus alijs approba-
tis à Deo, de sacra vñctione. ca. j. vers. v. vnde: vbi enum-
rat text. aliquos Reges vñctos de mandato domini, & ibi
text. tractat de vñctione Regum, ad idem prouerb. viij. per
me Reges regnant. & in lege euangelica sunt multæ autho-
ritates, ut supra dixi.

Et in dicto consilio dicit Ancharus, qualiter in regnis
succedatur. Et Reges dicuntur quasi, in virtutibus alios
regentes. text. in capitulo duo sunt genera. xij. quest. j. Et
† Regum proprium officium est facere iudicium , atque
iustitiam , & liberare de manu calumniantium vi oppres-
sos. cap. Regum. xxij. quest. v. quoniam in iustitia Regis,
exaltabitur solium eius. Iustitia vero Regis est, neminem
iniuste per potentiam opprimere sine personarum accep-
tione, juste iudicare, cohære furta, adulteria punire , ini-
quos non exaltare, histriones non nutrire, impios de terra
perdere, parricidas, & prauè viuentes non sinere, ecclesias
defendere, pauperes eleemosynis alere, iustos super regni
negocia constituere, senes, & sapientes, & sobrios consilia-
rios habere, iracundiam differre, patriam fortiter, & iuste
ab inuasoribus defendere.

Et prouincia, quæ non subest Imperatori, ut Hispania,
Yy 5 si linea,

si linea, & domus regia deficeret in totū, regnicola & mag-
nates, & procuratores ciuitatum regni, possent sibi eligere
Regem, ita Corsetus in tractatu de potestate regia, ita bal-
etiam in l. ex hoc iure, per illum text. ff. de iusti. & iure. &
Aluarotus in tit. quis dicitur Dux, vel Marchio, & vide
Angel. in d. l. ex hoc iure, & vide Modernos.

¶ Et † Reges de antiquissima, & approbata consuetudine
sunt perpetui, sed officia non debent esse perpetua, & legu-
de officijs loquentes nolunt illa esse perpetua. C. dec-
strensis, & ministerianis. l. j. lib. xij. vbi dicitur; C.
strensi, & ministeriani officio finito per lapsum bie-
nnij alius subrogatur; ipse vero ad idem officium nullato-
nus eligetur, subaudi sine licentia principis, vt per Ioann.
de Platea. in l. ij. & iij. de diuersis officijs. lib. xij. text. etiam
in l. j. C. de decanis. libro xij. loquitur de biennio. est etiam
text. in l. vnica de mensoribus. eodem libro, & vide text. in
l. fina. C. de domesticis, & protectoribus. lib. xij. vbi text.
secundum Odosredum intelligitur, quod officium ibi
durabat biennio; ideo si defunctus moriatur primo anno,
haeres petet salarium biennij. facit text. in l. xternam. C.
de murilegulis. libro xj. & ff. de officio proconsulis. l. m-
inis. & ff. de officio præf. l. si forte. & ff. de origine ca-
ris. l. ij. §. populo deinde aucto. & l. pridie. ff. de ferijs. facit
text. in l. diem functo. ff. de affessori. sed non obseruatur, nec
vnquam obseruatum fuit in toto orbe. facit text. in cap. in
istis. iiiij. distin. quem videoas in §. leges. & non expedit Re-
publicæ, vt summa potestatem habens sit perpetuus,
vt in dicto §. populo deinde aucto. & non expedit Reipub.
vt summa potestatem habens sit perpetuus, vt iam dix.
vitando viam ambitionis, vt l. j. C. de deca. libro xij. vt fu-
cilius corrigatur, si delinquat, vt C. de fuscep. pre. & archa.
l. neminem, lib. x. item ne transeat ad haeredes, vt in au-
then. de defensoribus ciuitatum. §. fina. colla. ij. vbi legitur;
& ultra biennium defensoris officium minime durat. inde
dixit Hostien. in cap. fina. de aliena. iudi. mu. cau. fac. quod
secundum iura digestorum, honores, dignitates, & mu-
nera temporalia esse debent. ff. de mune. & hono. l. honor.
gerendorum. & adduco Ioan. de Platea. in d. l. nemine,
dicente;

dicentem; officiales non debent esse perpetui, sed annales, vel ad plus biennales. Nam officium susceptoris est annale, & ex consuetudine est biennale. Numerarij vero triennale est. C. de numerarijs. l. iij. lib. xii. possunt tamen quan-
doque ex principis concessione esse perpetui. & vide Ia-
sonem in l. sufficit. ff. de condi. indebi. ¶ & in dubio intel-
liguntur perpetui, quando simpliciter conceditur offici-
um sine temporis præfinitione, siue ad beneplacitum con-
cedentis. l. iuriſperitos. & ibi Bal. ff. de excusa. tuto. tenet
etiam Ioan. de Platea. in d.l. neminem. de suscepto. pre. &
archarijs. lib. x.

Et quia sumus in materia officialium, dico, quod officia-
lis missus in prouinciam in aliquo officio, si lucratus est
mille ultra officium, quod fiscus potest auferre ei; quia
presumitur quæsius de bonis fisci, quantūcunq; sit pa-
ratus reddere rationem. ista glossa est singula in l. defensionis
facultas. de iure fisci. l. x. & ibi Platea. & facit ibi distinctum.
sed Bald. in authent. licentia. C. de Episco. & cleri. dicit,
quod est speciale in ipsis administratoribus publicis, quod
contra eos presumatur; sed si non habet administrationem
pecuniariam, aliud est. idem si habet administrationem
pecuniariam, si tamen reddit bonum computum, ut
per Plateam ibi, itaque glossa in dicta defensionis facul-
tas, dicit, quicquid officialis fisci habet, presumitur in
dubio quæsius de bonis fisci. & licet ibi Barto. teneat con-
tra dictam glossam, tamen vide Bald. pro illa glossa. in l. si de-
functus. C. arbi. tute, & in l. iij. C. de donatio. inter vir. &
vxo. & in l. quisquis. C. si certum. peta. & in l. cum oportet.
C. de bonis quæ libe. & in authen. licentiam. C. de Episco.
& cleri. & in l. i. C. de hæredi. vel actio. ven. & in c. j. de con-
tro. inter dominum, & fide. in vñibus feudo. vbi distinguit,
quod illa glossa procedit, ante quam officialis reddat ratio-
nem administrationis; sed postquam reddit rationem op-
timam finito officio, non procedit illa gl. vt per Barbatum
in tractatu de præstantia Cardinalium, in decimo volu-
mine tractatu, in folio cclvij. & ibi dicit, fuit dictum
Guil. de Cuneo in dicta authen. licentiam. allegat Ioann.
de Iaco. in c. inuestigandum. de peculio cleri. vbi loquitur
de

devxore, si aliquid in vita viri acquirat; & de prælatoclesia, & de filiofamilias existente in potestate patris; & ibi dicit, quod in istis recurrendum est ad circumstantias, & optimus iudex considerabit. Et est maxima differentia, si officialis habet perpetuam administrationem, vel temporalem; quia tunc, ut in prælatis, presumitur quæstus de bonis administrationis. Et de officiali perpetuo, & de officiali negligenti, & quando delinquent in officio, & quando culpa inducat suspensionem, vel depositionem, vide in l. contractus, de regu. iur. ff. in lectura mea. & heredes officialis an conuincantur ex delictis defunctorum, vide in l. vna. C. ex delictis defunctorum, & cætera, & ibi docto. sed publica iudicia peculatus, & de residuis, & repetundarum aduersus hæredes exercentur. l. fin. ff. adl. Iuli. pecula. & in l. ij. C. eo. Sed delicta, quæ respiciunt dignitatem, transeunt in successorem officij; quia eadem est dignitas. Barto. in l. j. ff. de priuatis delictis. docto. in cap. aduersus. s. cæterum. de immuni. eccl. nam succedit in honore, qui substituitur in honore: & reassumit causam prædecessoris in eo statu, in quo est. Felinus in ca. quia. V. de iudicijs. Si lis fuit cum defuncto contestata, vel aliquid ad hæredem peruenit, vide docto in dicta l. vna. & de suspensione vide Bart. in l. quod si forte. s. j. de solu. & docto. in cap. licet Heli. de simonia.

io † In iuris ciuiibus non potest Rex unam ciuitatem vendere, quia eorum interest non mutare dominum, ut per Innocen. in cap. auditis, de præscript. & per docto. in cap. dilecti. de maiori. & obedientia. Abbas in ca. finali. de causa posse, & pro. Sed donatio principis parui præiudicij vallet. notant doct. in ca. ad audientiam, de præscrip. & vide Curti. in tractatu de potestate regia in v. col. & vide in l. prohibere. ff. quod vi. aut clam.

ii † In regnis, & dignitatibus secularibus succedit per filios ordine genitrix, ut sic primogenitus debeat primo succedere, & eo defuncto sine labore secundus; & licet inceps. text. est ad hoc valde notabilis in cap. licet, & ibi Panorm. de voto. & in regno succeditur non per electionem, licet contrarium notet glo. in cap. Moyles. vij. diff.

vbi per illum textum dicunt Reges præficiendos per electionem, quemadmodum obseruatur in Imperio, ut in ca. venerabilem, de elect. & nota. in cap. ad Apostolicæ, in §. illi autem, per illum tex. de sen. & re iud. libro vi. gloss. enumerat electores Imperatoris. dic tamen, quod consuetudine illud primum inoleuit, ut filij Regum succedant. quæ quidem cōsuetudo iure comprobatur, scilicet per dictum cap. licet. & not. glo. j. in c. denique. xvij. quæst. j. quæ dicit, ibi argumentum esse, quod filij Regum de iure debentes se Reges. & facit hodie, quod habetur in ca. Imperiali, in §. præterea ducatus. de prohi. feud. alie. per Fede. & ibi per doct. Iac. Alua. in ij. nota. & in capitulo primo. de feu. marchi. in ij. nota. & in ca. j. in §. fina. in j. nota. de alie. feu. & in §. titu. Episcoporum, vel Abbatum.

¹² † Quid si statutum, vel consuetudo dicitur, quod primogenitus in regnum succedat, & moriatur Rex reliquo primogenito penitus muto à natura, & alio filio secundo genito habili, an primogenit⁹ debeat succedere? dic, quod si primogenitus est ita natus, quod vitium sit naturale, & perpetuum, non succedat, sed secundo genitus; quia statutum, seu consuetudo debet intelligi de eo, qui naturaliter nascitur habilis. facit. l. vt gradatim. §. & si lege. ff. de mune. ho. & facit. l. j. in versic. vñusquisque. & gloss. dicit. i. habilis. C. de facrosanct. eccle. Si autem ex accidenti efficietur demens, tunc dabitur curator, quia in persona sua radicatum est iam ius regiæ potestatis. de supplen. negli. præla. cap. grandi. & nota. per Archidiaco. ij. quæstio. vi. §. item obijcitur. & Ioann. Andre. in cap. cum inter. de elect. in nouel. Ita pulchre dicit Baldus in cap. primo. in princip. in ultima colum. in versicu. quæro si consuetudo dicitur, defuc. tsu. refert, & sequitur Ioann. Aluaro, in §. mutus, circa finem, in versiculo quæro quid si statutum. in titu. Episcoporū, vel Abba. Ego addo Baldum in authen. hoc amplius in ij. colum. C. de fideicōmis, vbi dicit, quod si primogenitus sit insufficiens, potest secundo genito regnum dari, ut fecit Rex Dauid; nam consuetudo regni de præferendo primogenitum non debet interpretari contra utilitatem totius regni. C. de legi. l. quod

quod sanguine. & adduco Bald. in l. si quis prioris, ins. talem. C. de secund. nupt. in versiculo, sed pone. vbi determinat, quod si filius primi matrimonij repudiat, vel efficitur frater minor, ut fecit beatus Ludo. qui erat primogenitus, & debebat succedere in regnum; tamē quia factus fuit frater minor, non fuit computatus in numero liberorum, nec habitus pro primogenito; quia non obstat alijs ille, qui est omnino inhabilis, vt. ff. de contra tabu. l. si post mortem f. si liberi, & nor. glo. & doct. in c. imperiale, in f. preterea ducatus, in vers. ad alium transferat. de prohibita feud. alien. & ibi Bal. in versi. quarit glo. alias in f. insuper. facit quod nor. Calderi. in consi. xcix. incip. eleganter. Notabis, quod regnum non diuiditur, quia omne regnum in se ipsum diuisum desolabitur; hæc est propria natura regni. Bal. in l. si plures. C. de condi. insertis.

13 † Quæ sunt insignia Regum, dic. annulus, qui significat fidem, de quo xxx. quæst. v. nostrates. & Luc. xxv. Item amilla, quæ est ornamentum manuum, signat bonam operationem, de qua Ezech. xvij. cap. Sceptrum, quod signat iustitiam. xcvj. dist. ca. Costantinus. & xxij. q. v. Regum gladius, qui signat vindictam, ad Romanos. xij. & xxij. q. v. f. j. & cap. non solum. Purpura, de qua præalleg. c. Constantinus. vbi etiam de diaemate, atque corona, de qua xij. q. j. duo.

14 † Et literæ principis geminatae habent vim, & effectum clausulae motu proprio, ut est dictum singulare Bal. in l. nec damnosa. C. de preci. imperia. offeren. quod est memoria dignum, secundum Roma. in l. si vero. f. de viro. f. solu. matri. vbi ponit multa de verbis geminatis in repetitione illa. & de verbis geminatis vide Bart. in l. cum scimus, de agrico. & censi. lib. xj. & Feli. in c. si cautum, de fide instru.

15 † Regibus, & alijs dominis habentibus jurisdictionem an possit dari curator, dico, quod sic, istis de causis primo, si nescit regnum suum defendere. Item si in eo non servat pacem. Item si perdita nesciat recuperare. ita Inno. in cap. grandi, de supplen. negli. prælato. lib. vj. & Bal. in margarita sua, in verbo Rex.

16 † Et Regi pupillo an possit dari tutor, & demum cur-

tor completata ærate puerili, ita ut per se non possit admissare iura regni, vel iudicare, vide docto. in dicto cap. grandi. de supplen. negli. prælato. libro sexto. Oldra, in cōsilio lij. vbi cōcludit, quod sic, in folio. xij. in libro meo.

Curator Regi qua solemnitate detur, vide tex. & doct. in l.j. C. de tuto. & cura. illustrium, vel clarissimarum personarum.

† Quæ qualitates requirantur jn Rege, dico, quod in ¹⁷ Rege debet esse probitas, modestia, circumspectio circa subditos, debet esse oculis plenus, acta subditorum considerando. Item nobilitas, deuotio, probitas sanguinis, magnanimitas, potentia, dilectio erga subditos. Et Rex debet esse fortis, iustus, seuerus, grauis, magnanimus, largus, liberalis: hæc enim sunt laudes Regis. Sed iustitia Regis debet esse liquore misericordia temperata. Nam iustitia sine misericordia vertit verum principem in tyranum, de hoc vide docto. in dicto cap. grandi. de supplen. negli. præl. & de iustitia principis videbis notabilem tex. in cap. omnis. xlvi. distinct. vbi litera dicit. Omnis, qui iuste iudicat, stateram in manu gestat, in utroque penso iustitiam, & misericordiam portat; sed per iustitiam reddit peccati sententiam, per misericordiam peccati temperat penam, ut iusto libramine quædam per æquitatem corrigit, quædam vero per moderationem indulget. Qui Dei iustitiam oculis suis præponit, semper timet, & tremens in omni negotio formidat, ne de iustitiae tramite deuians cadat. Et nota, quod in dicto cap. grandi, dicit Philippus Francus, quod gerenti vicem Regis, vel alterius debet adhiberi idem honor, sicut Regi, de quo per Bald. in authent. habita. C. ne fili. pro patre. & doctor. in l.j. C. de officio eius qui vicem alterius gerit. † Epistola principis an ¹⁸ faciatius in omnibus causis, vide doctor. in l.j. ff. de consili. princip.

De Rege Castellæ, Aragoniæ. habetur in c. quanto. de iurecuran.

De Rege Apuliæ, & Siciliæ habetur in cap. veritatis, de iurecurando. & in clementin. pastoralis. de sententia & re iudicata. Regina mortuo Rege appellatur Regina quo⁹

quousque secundo fuerit maritata. ista est opinio communis Bart. in l. quoties, C. de priuil. scholari, libro duodecimo.

Et Rex iurat in sua coronatione, iura regni sui illibato conseruare, gloss. in cap. fina, de eccles. ædifican. c. intellecto, de iure iurando. Et Rex habet fisci regalia, vt in c. que sint regalia, in usibus feudorum. ubi tex. ad literam dicit. Regalia, armandia, viæ publicæ, flumina nauigabiliæ, & ex quibus fiunt nauigabiliæ, portus, ripatica, vectigalia, quæ vulgo dicuntur telonia, monetæ, mulctarum penas, ruinque compendia, bona vacantia, & quæ, vt ab indignis, legibus auferuntur; nisi quæ specialiter quibusdam conceduntur; & bona contrahentium incestas nuprias, condemnatorum, & proscriptorum, secundum quod in nouis constitutionibus cauetur, angariarum, perangariarum, & plaustrorum, & nauium præstationes, & extraordinaria collatio ad felicissimam regalis numinis expeditionem, potestas constituendorum magistratum ad iustitiam expediendam, argentariæ, & palatia in ciuitatibus consuetis, pisationum redditus, & salinarium, & bona committentium crimen maiestatis, & dimidium thesauro in loco Cæsaris inuenti non data opera, vel loco religioso, si data opera totum ad eum pertineat.

¹⁹ Et Rex potest creare milites, etiæ extra regnum. Baron in l. j. de dignita. lib. vj. ideo pulchrè dixit Bald. in l. j. dide officio procon. quod Episcopus extra suam diœcesim potest confirmare præsentatum à patrono, quia est voluntaria iurisdictionis. An Rex possit expellere Iudeos, & Saracenos ex regnis suis, variae sunt opiniones; sed concludendum est, Iudeos, & Saracenos viuentes pacifice tolerandos esse; Sixtus Medicus Dominicanus hanc rem copiose tractat in suo tractatu de scenore Hebraeorum libro primo, cap. iiij. iiiij. & inde. Si vero pericula, scandala, machinationes, & enormia contra fidem Christianam perpetrent, nullatenus sunt tolerandi. & sic possunt concordare opiniones Doctorum. & vide Abba. in c. quod super ha. de voto. Et de hoc vide sanctum Thomam in opulento, xxij. ad Ducissam Brabantæ. vide Franc. Curt. in tractatu

suo de potestate Regia, in ultima parte tractatus, in quæ
flio. xvij.

Dixi, quod Rex habet fisci regalia; nunc adduco beatum Tho. in dicto opusculo. xxij. ad ducissam Brabantie: & quia verba sunt gemmea, de verbo ad verbum sententiam tanti viri recitabo. Quarebatis, si liceat vobis facere exactiones in vestros subditos Christianos. In quo considerare debetis, quod principes terrarum sunt a Deo instituti, non quidem, ut propria lucra querant, sed ut communem populi utilitatem procurent. In reprehensionem enim quorundam principum dicitur, Eze. cap. xxxvij. Principes eius in medio eius quasi lupi rapaces positi ad effundendum sanguinem, & ad querendas animas, & avaritiae lucra sequenda. Et alibi dicitur per quendam prophetam; Veh pastoribus Isra, qui pascebant semetiplos. Nonne greges pascentur a pastoribus; lac commedebatis, & lanis co-operiebamini: quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Vnde constituti sunt redditus terrarum principibus, ut ex illis viuetes a spoliatione subditorum abstineant. Vnde in eodem propheta domino mandante dicitur; quod principi erit possessio in Israel, & non depopulabuntur ultra principes populum meum. ¶ Contingit tamen aliquando, quod principes non habent sufficietes redditus ad custodiā terræ, & ad alia, quæ imminent rationabiliter. Et in tali casu iustum est, ut subditi exhibeant, vnde possit communis eorum utilitas procurari. & inde est, quod in aliquibus terris ex antiqua consuetudine domini suis subditis certas collectas imponunt, quæ si non sunt immoderatae, absque peccato exigunt, quia secundum Apostolum nullus militat nisi possunt; quia secundum utilitati communis, potest de communib[us] viuere; & communia negotia procurare per redditus deputatos; vel si hi defunt, aut sufficientes non fuerint, per ea, quæ a singulis colliguntur. Et similis ratio esse videtur, si aliquis casus emergat de novo, in quo oportet plura expendere pro utilitate communis, vel pro honesto statu principis conservando; ad quæ non sufficiunt redditus proprij, vel exactiones consuetæ; puta,

Si hostes terram inuadant, vel aliquis grauis casus emigat. Tunc enim & præter solitas exactiones possent licet terrarum principes à suis subditis aliqua exigere proportionate communis: si vero velint exigere ultra id, quod est suum, pro sola libidine habendi, aut propter inordinatas, & immoderatas expensas, hoc eis omnino non lumen. Vnde Ioannes Baptista militibus ad seveneribus distriestore stipendijs vestris. Sant enim, quasi stipendijs principum eorum redditus, quibus debent esse contenti, ultra non exigant, nisi secundum rationem predictam, si utilitas est communis. Eradde, quod ex publica curia, princeps potest res priuatorum capere. I. item si verba tij datur militibus, & tex. in l. lucius. ff. de euictio. Bar. procemio. Aruni. gl. & doct. in l. fin. ff. si cont. ius, vel ipsi. & docto. in l. conuentionem. ff. de pact. & in ca. quae ecclesiastum, de consti.

21. † Eradde, quod reges possunt imponere vectigalibus causa, alias peccant. ita Innoc. in ca. innouamus, deinceps imponere onera suis subditis, si non haber alunes non unam provinciam, vel ciuitatem onerando, sed ari. in l. neminem. C. de sacro sanctis ecclesijs.

22. † Etsi princeps grauamina iniusta exigit à subditis principis non sufficit, princeps potest imponere subdito. subditis, lab hostibus. g. si titio. ff. de leg. j. Bal. in c. congrerente. de officio ordi. & vide docto. in l. vectigalia. C. con vectigalia. & vide Speculato. in tit. de causa posse. & praescribit. Inno. in cap. diligent. de præterip. sed si me

23. quia verum. † Et tempore necessitatis, vel famis, vel erga indictio. & h. tempore guerre mādat princeps, vt frater, vel castra, onus imponitur pro modo patrimonii per capita. l. per bithinia. C. de immu. ne. con. & ibidem. Bar. quis tenetur reficere vias publicas.

24. † Item pro redemptione captiuorum etiam rei sacrae

sanc*tæ* debent vendi. l. sancimus. C. de sacro*f*anctis eccl. ca.
scut. xij. q. ij. & c. aurum. & vide infra. in c. lxij. & de bello
in Saracenos videbis infra. in c. de bello. † Et Rex potest²⁹
filiū suū constituere regem quō ad nomen, & non quō
ad regimē, vt per Arch. in c. pleru*m* ue, §. item obiicitur. ij.
q. vij. Bal. in praludijs feudorum. in versi. aliqua. Sed pau-
ca de principe dicamus. & vide An*m*. de Iser. in titu. qui-
bus mo. feu. amitta. & de hoc vide infra. in c. lxj.

Sed in contractibus priuatorum, pura in pignoribus, &
obligationibus, ei datur prosecutio rei obligatæ secundum
iustitiæ debitum, cui primo noscitur obligata, vt in l. si
fundum. C. qui potio. in pigno. habeantur, & tamen ex
causa in pluribus casibus lex inanimata priori creditor iu-
sticiam tollit; & dat eam secundo, vt notat Dyn. de regu.
iur. in regula, qui prior. lib. vj. Item maior est potestas prin-
cipis, quam populi, etiam Romani, vt in l. Barbarius Phi-
lipus. ff. de officio præto. Item nulla comparatio est potes-
tatis iudicariæ ad regiam potestarem, à qua potestates re-
liquæ progrediuntur; sed iudex accipit iusto precio rem
priuati eo inuito in casibus, vt. ff. quemadmodum serui.
amit. l. si locus. §. finali. multo fortius Rex potest auferre
bona subditorum, pro quibus soluturum se precium debi-
tum pollicetur; ne alias ipsius maiestas, & dignitas maula-
ri, seu minui videantur, cum sit caput Reipublicæ, & omni-
num subditorum, vt dicit Lucas de Penna. de consulibus.
lij. lib. xij. Et sic successio in regnis, & principatib. omni-
iure primogenito defertur, & tamē ex causa hęc pręrogati-
ua sibi tollitur, & defertur secundo genito. Sed Rex nō po-
test priuare filiu*m* regno, quando regnū defertur per succe-
sionem, & consanguineos. tenent doct. in c. f. de supplen.
negli. prælato. Sed quando primogenitus est insufficiens,
rex pater potest dare regnum secundo genito. Bal. in au-
then. hoc amplius. ij. colum. in ver. quæro an filij Regis.
& vide Oldra. in consilio. xciiij. quod incipit eleganter.
vbi dicit; quod Pater rex potest ex causa filium primoge-
nitum priuare successione regni; & sic patet in sacra
scriptura Genes. xl ix. vbi ad litteram dicitur, quod Ru-
ben fuit primogenitus Israhel, sed cum violasset thorum

Zz 2 patris

patris sui, data sunt primogenita eius per patrem filii Ioseph; & non est reputatus ei in primogenitum. & etiam habetur iij. Regum c. j. quod David Rex prætulit in regnum Salomonem filium suum minorem Adoniam filio suo maiori ipso Salomone, facit ad hoc tex. in c. licet, de voto. Vbi patet, quod per impositionem onerum à patre, & eorum nō impletionem per filium primogenitum, idem primogenitus iure primogenituræ priuabitur. ista addenda ea, quæ superius diximus. ¶ Et dico, quod filius Regis pertinet ad recuperandam terram sanctam, debet personaliter ire non mittere, ita Bald. in l. vna. §. ne autem, C. de caduc. tollen per tex. in d. c. licet, de voto. Item est notandum, quod proprium est Regis donare. Inno. in c. fin. de supplen. negligentia prælatorum. Et donans castellum l. monumenta. C. de legi. Sed non potest concedere regni subuertere, vel minuere. Bartol. in l. prohibere. §. pl. Bald. in l. pen. C. de bonis, quæ liberis. Sed alienare moderatè, dum tamen non lædatur dignitas regia. Inno. in cap. intellecto, de iuriurando. Bald. in margarit. in v. bo, Rex. & Oldra. in consilio xciiij. quod incipit, elegitur regnum, & vide Barto. in l. fi finita. §. primo. ff. de anno infectio. addendum ad ea, quæ superius dixi. Et Rex alienans terras regni sui potest reuocare alienationem suam, si successor suus possit. Paul. de Cast. in consilio xxviii. statutio. Neapolitana dicit, quod nullus sine voluntate Regis debet tenere, aut alienare bona committentia, quod Rex non potest regalia concedere in præjudicium successoris, dicit ipse Andreas, quod regalia nomes et omnia dicuntur Regis, & sunt, ut C. de quadrienna. prescript. l. finali, & in l. apud Julia. §. ultimo, de legibus & quia oportet seire, quæ veniant appellatione regalis,

vide text.in cap.j. quæ sunt regalia, in usibus feudorum.
& vide Archidiacion.& Ioh. Andr.in cap. generari, de es-
lectio. librovj. & bene potest Rex alienare, quando aliena-
tio non esset in graue præiudicium regni, & dignitatis
regalis. vt notatur in cap. intellecto. de iureiuran. sed si
est graue præiudicium, non potest alienare. ¶ Et Rex 23
quando coronatur, debet iurare non alienare bona reg-
ni, ex quo insertur, quod Rex non est verus dominus re-
gni, sed administrator. notat Abba. in cap. intellecto, de
iureiurando, hinc est, quod gloss. notabilis in cap. Moyses,
vij. q. j. arguit per illum text. Regem eligendum esse per
electionem, sicut Imperatorem, xcij. distinct. cap. legi-
mus, licet gloss. arguat contrarium. vij. quæst. j. cap. deni-
que. & xxxij. quæst. j. cap. fina. de consuetudine serua-
tur hoc ultimum in tota Christianitate. ita Abb. in dicto
cap. intellecto. & ita probatur in dicto cap. liceat de voto.
Cardina. etiam in dicto cap. intellecto. de iureiurando di-
cit, quod Reges non possunt facere alienations in præ-
iudicium regni. & Antonius de Butrio in d. c. dicit, prin-
cipem in dignitate nihil posse alienare in præiudicium re-
gni, vel dignitatis, aut honoris. Et notatur etiam ex illo
text. quod quilibet Rex in coronatione præstat iuramen-
tum de non alienandis iuribus, aut rebus regni. Et nota,
quod si alienauit, & iurat, iuramentum non est obligato-
rium: & in tali casu potest venire contra alienationem su-
am, & renocare, sicut potest successor suus, vide Specu. in
tit. de instrumentorum editio. §. nunc autem. & vide eti-
am Abba. in cap. intellecto, de iureiurando. & vide Spe-
culat. in particula de impugnatione priuileg. in fine. & di-
cit Anton. in cap. allegato, quod potest donare Rex, dum-
modo non sit in præiudicium regni, & contra honorem;
quia tunc non præiudicat, nec regnum dirimit. Rex eti-
am testando non potest priuare filium aut fratrem re-
gno: quod hodie defertur per successionem. ita Innoc. in
cap. grandi. desupplen. negli. prælatorum. & Bal. in mar-
garita. in verbo, Rex. ver. j. & rex auctoritate regia potest
donare filijs, & non emancipatis. Bald. in c. item sacramen-
ta. in vj. col. de pace iura. firmata. as. in prælu. feud. in xvij.

Zz 3 col.

col. & in l. frater à fratre, in penul. col. & Alex. in l. quan-
 quam. C. de testamen. mil. dicit, quod Rex potest donare
 filio in potestate auctoritatem Regis; sed si vult, quod do-
 natio sua valeat, exprimere debet, se facere regia auctor-
 itate, & omnino vide ibi Alex. Et Rex potest cum proprio
 filio dispensare. Abbas in c. per tuas. qui filii sint legit. Et
 de hoc dicemus ad finem. Item Rex potest filium suum con-
 flituere regem, quo ad nomen, non quo ad regimen. in
 Andr. de Iser. in titu. quibus modis feud. amitta. & Bald. in
 prælud. feud. xijij. col. Sed non potest alienare castellum,
 vel ciuitatem in iuris hominibus ciuitatis, vel castelli. Bal.
 in c. j. versi. quæro an dominus. Si de feudo fuerit con-
 troversia. hoc in c. dilecti. de maior. & obed. & vide Fel. in c.
 ad audientiam. de præscript. ubi dicit, quod in iuris ciu-
 bus non potest Rex unam ciuitatem vendere; quia eorum
 interest non mutare dominum. allegat Inno. in c. audit.
 de præscript. & ibi etiam dicit Felin. quod alienationis
 Regum non valent etiam iurata, si tendunt in magnam di-
 minutionem. allegat Barto. in dicta l. prohibere. s. fina. f.
 quod vi. aut clam. fecus si non tendunt in magnam dimi-
 nutionem, per c. Abbate. de fenten. & re iudic. in vj. unde
 dixit Bald. in d. c. intellecto, quod iurisditiones supreme
 sunt sacrum sacrorum; ideo non sunt in manus proprie-
 tatis, nec potest urbem habere venalem. & ibi dicit Bal. Rex
 debet esse tutor regni, & salutem reipublicæ tueri. de hoc
 diximus supra. ¶ Item Rex debet esse gloriosus, & ideo ca-
 ronatur in signum gloriae. Et debet æquum ab iniquo dif-
 cernere. Item debet capere consilium pro republica. sic
 pater pro filiis suis. Item debet habere omnes leges virtu-
 tes. Item esse melior lege. scripta. vt C. de his, qui adeo
 elef. confu. l. j. Item est notandum, quod Rex potest conde-
 re leges, & in regno suo dicitur Imperator. Bald. in Lexa-
 plo. C. de probatio. & Oldra. in consi. ccl. dicit, quod Rex
 in regno suo assimilatur Imperatori. Bald. in l. receperit
 C. de consitu. pecu. Andr. de Iser. in lectu. consi. in cor-
 30 stitutione, cum constitutiones, sol. ai. dicit, ¶ quilibet Rex
 est monarcha in regno suo, etiam contra legem posse
 nam: sed non potest statuere, quod ego solus, quod

alius debet: quia re mea me iuuito sine mea culpa priua-
tional possum, per ea, quae notantur in l. fina. in glo. j. C. si
contra ius, vel vtil. publ. & vide Ange. in consilio exxxix.
& Alexan. in consil. lxvi. & Barto. in tractatu de regimine
ciuitatis dicit, quod Rex debet esse bonus, fidelis, Chri-
stianus, iustus, non pomposus, nec subditorum grauator,
non luxuriosus, non avarus, non superbus. Alia autem de-
bet facere Rex, quae ponuntur in c. Regum, xxiiij. quæst. v.
sed ea, quae ibi ponuntur, ad prædicta aptantur. Et prin-
ceps potest iudicare secundum veram, & iustum conscien-
tiæ, vt per Barto. in l. j. C. vt quæ defunt aduo. patr. iudex
fu. Cauere igitur debet princeps, ne sua conscientia sit ma-
le formata. c. cùm æterni tribunal. de senten. & re iudi. in
vj. Et princeps semper intelligitur motus iusta causa, adeo
vt non admittatur probatio in contrarium. ita Cynus in
l. recripta. C. si contra ius, vel vtil. publi. Et successor in
regno tenetur stare in seudationi prædecessoris. Bald. in
cap. j. qui feudum dare possunt. & Docto. in cap. nouit, de
iudicij.

^t Et quia diximus, quæ Rex facere debeat, & qualis esse ⁵¹
debeat, nunc dicamus, quid à subditis exigere possit; &
dicit Barto. in dicto tracta. quod potest exigere expensas
maiestati regiae congruentes. & allegat capitul. primum.
quæ sint regalia. in usibus feud. ubi dicitur, quod ad Re-
gem pertinent omnia tributa, vectigalia, & census publi-
cæ, quæ ibi specialiter nominantur. addit etiam Bar. quod
ad Regem etiam pertinet ex causa necessaria imponere
collectas, vt in dicto cap. j. Et de iure digestorum proba-
tur, quod reges habent omnem potestatem, vt ff. de orig.
iur. in l. ij. §. initio. Et etiam non recognoscens supe-
riorum potest concedere pedagia; quod Imperator po-
test, cùm Imperatori data sit potestas à populo. tenet
Hostien. in summa. in §. quibus causis, argum. l. ij. §. de-
inde. ff. de orig. iuris. & ibi dicit; Exactiones pedagio-
rum, & salinarum, ac guidagiorum reprobate sunt, nisi
ab Imperatore, vel Reges sint concessæ, vel alias ex longissi-
ma consuetudine, cuius nou exstet memorie. & de hoc
omnino vide Hostien. Sed tu vide in isto puncto multa,

32 quæ ex mente sancti Thomæ superius dixi. † Notandum
quod Reges possunt legitimare in temporalibus; & Papam
in Spiritualibus, & temporalibus, Petrus de Bella pertinet.
i.de iu.aur.annu. Et tan tutela regia firmatur xiiij.anno;
an possit ante xxv. annos administrare, vide Oldra. in con-
silio lij. vbi dicit, quod minores non debent admitti.
Re publicam administrandam ante xxv. annos; nam col-
lata, quod fragile est, & infirmum huius ætatis consilium,
multis captionibus, & multorum insidijs expositum; pro-
sumptio enim violenta est contra iuuenes. & Salomon,
cet tria sibi difficultia esse dicat, fatetur tamen se quartum
ignorare, scilicet viam viri in adolescentia, vt prouerbij
& merito; quia dicitur prouerb. xxij. Stultitia colligantur
in corde pueri. & dominus comminans peruersis regionibus
ait, Esa.cap. iiiij. Dabo pueros principes eorum. Et sa-
piens ille compatiens terre ait Ecclesia.x. Veh terra, can
Rex puer est, & principes eius mane comedunt: nec est ea-
dem ratio in Rege, quæ in alijs priuatis, cum officium
suum sit iustitiam exercere, vt in cap. regum. xxij. quæst.
v. & vide ibi Oldra. in dicto consilio lij. & de Rego pupi-
lo vide Bald. in l. finali. C. de testa.mili. & Rex non potest
regnum subiungere seruituti. Oldra. in consilio. xxij. Et Re-
ges subiecti ecclesiæ Romanae debent ecclesiam tueri, vt
in cap. de forma. xxij. quæst. v. & Card. in clementi. i. de
iure iurian. Et Rex potest priuari regno per Papam ex ca-
ifa, vt in cap. lieet, de voto. & vide Innocen. ca. fina. de for-
plen. neg. præ. & de hoc vide supra in cap. xvij. Et Rex Franciæ
corum, ac Hispaniarum, quia non recognoscunt superio-
rem, possunt filios proprios legitimare, vide Iason. in
Gallus. f. & quid si tantum, de liber. & posthumis. Sed no-
ta, quod exempti ab Imperatore subsunt Papæ. ita Felinus
in capitul. nouit. de iudicii. & Rex Franciæ eum de facto
non recognoscit.

33 † Sed licet Reges habeant de iure maximam auctoritatem, vt dictum est; non tamen possunt remittere pena
homicidijs in præiudicium reipub. & consanguineorum
occisi, quorum punitio eis esset consolatio, vt. si. de pecunia.
l. capitalium. f. fina. Et de alijs excessibus Regum, & pen-

tip scrib
ud f
to, d
men
poss
possi
lam
culo
de it
non
& po
regre
debo
ad h
preb
dien
ne te
etian
trix,
se, au
in g
in w
†
etas
fion
aut
& ib
de C
etus,
tes, fl
netu
da, p
qua
tene
dum
gloss
Alex
cipia

etiam & Pap
pert. anno.
in co-
mittit
am co-
silium
tū; pr
non, b
uarum
erba, al
gati al
regione
n. Et fa
a, cum
ecclesi
officium
i, quod
e pupu
n poter
ij. Et Re
uen, i
nti. i, de
o ex ca
de lupo
ex Fran
superio
son. inl
Sed ne
Felina
de fide
actorie
e paue
neuris
e paue
cipua

cipum vide Parid. de Puteo, in tractatu de syndic. vbi ipse scribit de excessi regum, & principum. Neque potest alius statuere in praedictum populi sine eius consensu. Ante docto. in cap. quanto. de iureiurando. Et pro comple-
mento capituli quero, an Rex alienans terras regni sui possit venire contra alienationem suam, & reuocare, sicut posset successor suus? respondeo, quod sic, secundum Paulum de Cai. in consil. lxxij. incipien. quia frustra, in versi-
culo, circa secundum dicendum est. argum. cap. intellecto.
de iureiurando. & xij. quest. ij. cap. non licet Papae. quia non potuit hoc facere sine consensu omnium principum, & populorum regni; est enim istud ius publicum totius regni. Vnde quod omnes tangit, ab omnibus comprobari debet. regula, quod omnes de regulis iuris, libro sexto. cap. ad hanc, in fine. de offic. Archidiac. l. vltima. C. de autho-
prastan. & ff. de aqua plu. arcen. l. in concedendo. & in t. in-
diem. Ex occupatione enim, seu alienatione, vel donatio-
ne terrarum regni totum regnum, & regnicole laeduntur.
etiam si facta esset religiosis, aut ecclesiæ, qua cum sit cul-
trix, & altrix iustitiae, non patitur quicquam iniustum in se, aut in alium fieri. textus est notabilis. in capitulo primo.
in §. sed diuersum. & ibi Baldus in vj. nota. de alie. feud.
in vñibus feudorum.

^t Et successor in regno potest reuocare donationes fa- 34
etas per prædecessorem, seu prædecessores in enormem le-
sionem regni, ut voluit Specu. in tit. de instrum. edi. §. nuc-
avtem. in vlti. colum. in versic. quod si Imperator, vel Rex.
& ibi Bald. in additio. in ix. col. in versi. quod si Rex. & vi-
de Oldra. consil. cxiii. eleganter in vlti. colum. Et contra-
etus, vel epistola principis habet vim legis. Iato. in l. ciui-
tas. ff. si certum peta. Sed regulariter successor in regno te-
netur stare infeudationi prædecessoris. Bal. in ca. j. qui seu-
da. pos. docto. in cap. nouit. de iudicijs. Sed quid dicemus,
quando facit princeps locum tenentem? dic, quod locum
tenens principis omnia potest, sicut ipse princeps, secun-
dum Bart. in l. j. §. à præfecto. ff. de legat. iij. & in l. ij. post
glori. ibi. C. de officio eius qui vicem alterius gerit. ponit
Alexan. in rubrica. ff. de officio eius, cui. man. est iurisd.

Tamen magistratus ab imperatore creati non possunt regulariter constituere vicarios, in authen. de defenso, uitatura. s. nulla. & Alexan. in d. rubri. s. de officio, ex cuius manu est iurisdictio.

³⁵ † Sed aduerte, quod si eligitur vicarius a principe, non a ipius principis, puta in urbe Romana, iste non electus, sed ordinarius. ita proprie loquitur text. in capitulo & ibi Inno. de officio vicarij. & gloss. in c. perfecta, in distincto. & in c. ij. de officio vicarij. in vj. & vide Hostiens. Joan. Andr. in ca. ij. ne prela. vices suas. Nam princeps qui dare potest iurisdictionem ordinariam. l. j. s. cum debet, de officio praefecti urbis. & plene in l. morae. s. de iurisdictione omnium iudic. maxime quia hodie ex silo primum locum tenentium apponunt illa verba; ponentes vos in locum, & ius nostrum. Ex quibus verbis talis locum tenens videtur constitutus, ut procurator in rem suam, proprio iure exercet officium utiliter: quicquid ad primum pertinet, ut in casu singulari. in l. qui quadrangulus ad Trebellia. & ibi docto. & in specie videbis ibi Immodicum. Et locum tenens habet locum sessionis eius principia. fina. xcij. distincto.

Et locum tenens potest omnia, quae potest is, cuius locum tenet. Sed unus locum tenens non potest facere alios locum tenentem. ita Bald. in l. j. s. a praefecto. ad finem de legat. iiij. Sed honor, qui debetur regi, non debetur vicario, ut per Bal. in l. sed & hac. s. semper. s. de in us regulare. Et Rex nullum debet promouere ad officium consilium exercitium iurisdictionis pecunia data, ut per gallo & docto. in l. fina. C. ad l. Iuli. repet. Et accedens ad provincias regendas iurare debet forma in illa lege scripta. ibi dicit Salycetus, contrarium seruatur in hac materia. & ibi in l. Iulius, dicitur, quando officio durans, officialis conueniri possit. Si autem loquamur de officiis quae sint sine exercito iurisdictionis, in his non videamus quod aliquo iure sit prohibitum proillis pecuniam non uenire, & contractus de illis celebrare. Et officium definitum per aduentum successoris in provincia, ita. in l. j. s. de officiis, prafec. Augusti. Et princeps potest ad

tum reuocare citra grauamen , per tex.in l.titius. ff.de obsequijs.vbi pecunia pro assequendo beneficio, vel priuilegio potest reuocari per concedentem, & in his iurisdictionalibus, sive in vim priuilegij, vel concessionis, sive in vim contractus transfeant, ad nutum sunt superiorum. & hoc est, quod dicit Bal. in l. qui se patris. C. vnde liberi. Itaque possunt ad nutum reuocari per principem. Sed princeps tenetur, & est obligatus ad restitutionem recepti sub nomine pretij. tex.sing. de prohibita feudi alienatione per Fredericum, in princi. ver. nos autem sed vi. omnino Bal.

Sed quid dicemus in quotidiano dubio ; datum suum officium pro se, & filio: filius est indispositus, vel inhabilis ad exercitium dicti officij, poteritne reuocari ? dic, quod sic, quia iusta est causa remotionis; sed est sibi de consimili beneficio prouidendum, iuxta notata per gloss. in cap. vaico, an mutus, vel alias imperfectus feudum retineat, in visibus feudorum. hæc sufficiant pro complemento capituli.

Et quia superius dixi per viam remissionis de excessibus Regum, dico nunc, quod in tractatu de syndicatu Paridis de Puteo, inuenies de excessibus regum, principum, & Ducum, & Imperatorum. & videbis de excessibus mislitum, & de excessibus consiliariorum Regum, & de excessibus aduocatorum; & inuenies de excessibus potestatum, terrarum, suorumque officialium, iudicium, assefforum, nunciorum, syndicorum, familiarium eorundem, & de eorum potestate; & inuenies de potestate, & officio syndicorum.

† Et Rex, vel ciuitas possunt iustum premium patuere, & frumento. Bart. in l. fin. ff. ad l. Iuli. de annonae. & coguntur iusto pretio vendere. Bart. in l. annonam. ff. de extraordina. crimi, vbi legitur, debetis custodire, ne dardanarij vllijs mercis sint, & in l. ij. de annonae. non permittitur societas, ut annona carior fiat. & ibi statuitur aduersus eum, qui contra annonam fecerit, & videbis textum in l. in dardanarios. ff. de poenis. Sed aduertant reges, quia Iacobus dicit in epistola. cap. ij. Iudicium sine misericordia fiet illi, qui non facit misericordiam.

Et

Et sapientia, vj. legitur, Iudicium durissimum in his, quae presunt, fiet. & princeps in dubiono videtur ut plenitudo potestatis: quod intellige verum, quando actus, quae facit, possunt valere absque plenitudine potestatis: secundum actus non possunt valere absque plenitudine potestatis: quia tunc in dubio videtur ut plenitudine potestatis. Pau. de Cast. in consil. ccccxiij. Alex. in l. quanquam. Co*testamentis*. Sed imperator non debet ut plenitudo potestatis in prae*judicium* subditorum. l. j. s. cum autem ibi Bald. C. de caducis tol. Ultimo notabimus, quod bene principis est, ac religio*s*, ecclesiastis contritas, atque conditio*s* restaurare nouasque adificare, & Dei iacerdotes honorare, ac tueri, ut in cap. fin. xcviij. distinct. & dixi in causa de ecclesiastica libertate. & Rex, qui habet plenam potestatem in republica, si ille, qui passus est iniuria, vellet remittere, poterit reum licite absoluere, si hoc publice iurati viderit non esse nocumentum. Sanctus Tho. in q*uest. xxxvij. ad finem*. non sic in alijs iudicibus. quod uta bene.

IN ISTO .s. MVLTA DE AVCTO.

ritate regia, & multa milia discuntur.

Superiori capitulo scripsimus de Rege, & regia dignitate, nunc aliqua ex varia lectione doctissimorum nostrorum de regimine principum, & Regum, De opera ³⁷ mo maximo opitulante, dicemus † & ubi Reges debent ponere suam felicitatem; quia non decet regiam maiestatem suam felicitatem ponere in voluptatibus, nec in gloriarum in fama, nec in civili potentia, nec in robore corporali, ut in pulchritudine; vel in alijs bonis corporis; sed in amorem Dei, & in actu prudentiae est ponenda felicitas; duas autem felicitates philosophus posuit, unam politicam, aliam contemplativam. Tamen, ut appareat, quomodo decet regiam maiestatem ponere suam felicitatem in actibus prudentiae, sciendum, quod decet regiam maiestatem suam felicitatem ponere in ipso Deo; quod triplici via docet

mus. Rex enim est homo, est Dei minister, Aposto. ad Ro. 13. ca. xij. est etiam rector multitudinis. In quantum autem est homo, participat intellectum, & rationem; cum ergo bonum rationis non sit aliquod bonum particulare, quod est bonum secundum sensum; sed bonum rationis sit bonum universalis, & intelligibile; decet regiam maiestatem eo ipso, quod homo est, & rationem participat, ponere suam felicitatem in bono maxime universalis, & maxime intelligibili; hoc autem est ipse Deus, qui est maxime bonum universalis, quia est bonum omnis boni; in eo enim omnis honestas reperitur: est etiam bonum maxime intelligibile, quia est maxime simplex, & maxime a materia separatum. † Secundo decet Regem suam felicitatem ponere in ipso Deo, non solum quia homo est, sed etiam quia a speciali modo Dei minister est. Nam illud, quod habet aliquid per participationem, & imperfecte, est instrumentum, & organum eius, quod habet illud essentialiter, & perfecte: quia ergo bonum regiminis, & potentiam regendi habet principaliter & perfecte solus Deus, oportet ergo, quod quicunque imperat, sive regnat, sit diuinum organum, sive sit minister Dei. Quare si minister suam mercedem, & suum præmium debet ponere in suo domino, & debet eam mercedem expectare ab ipso domino; decet regem, qui est Dei minister, suam felicitatem ponere in ipso Deo, & suum præmium expectare ab ipso. † Ter tio, hoc decet regem ex eo, quod est multitudinis rector, nam regens debet intendere commune bonum. In eo ergo debet rex suam felicitatem ponere, quod est maxime, & commune bonum; huiusmodi autem est (ut dicebatur) Deus ipse. rex ergo, tum quia est Dei minister, tum etiam quia habet intellectum, & tum quia intendit bonum commune, debet suam felicitatem ponere in Deo, cui seruit, qui est bonum maxime intelligibile, & maxime universalis, & commune. Si ergo rex in Deo debet ponere suam felicitatem, oportet ipsum huiusmodi felicitatem ponere in actu illius virtutis, per quem maxime Deo coniungimur: huiusmodi autem est actus dilectionis, sive charitatis. Nam amor, & dilectio maxime vim unituam, & conjuncti-

40 iunctiuam habent. † In amore ergo diuino est ponendis
licitas. Sed cum probatio dilectionis sit exhibitiio opes
& ex hoc aliquis probetur esse dilectus alterius, si que
ipse vult; si rex est felix diligendo Deum, debet
dere; se esse felicem operando, quæ Deus vult. Ma-
me autem Deus requirit à Regibus, & principibus,
per prudentiam, & legem populum sibi commissum
& sancte regant regibus ergo, & principibus ponent
felicitas in actu prudentiae, non simpliciter, sed ut
peratus à charitate: propter quod in ipso actu charitatis
per quam immediatus coniungimur ipsi Deo, magis
ponenda felicitas, quam in actu prudentiae, licet in hu-
modi actu modo, quo, dictum est, aliqualiter felicitas
ponenda.

Magnum autem esse præmium Regis, & magna
eius felicitatem, si per prudentiam, & legem redere
populum sibi commissum, ex multis dicere possunt.
Deus enim remunerator est omnia bonorum: & qui
non remunerat nisi ex amore, cura semper amor hu-
similes, & conformes, oportet esse similem, & confor-
mem Deo, qui ab eo remunerari desiderat; quanto
go quis magis gerit imaginem eius, & plus se confor-
mat ei, maius meritum ab ipso suscipiet: & eo mo-
quod rex studet per legem, & prouidentiam suum re-
num regere, quomodo Deus totum vniuersum regi-
& gubernat, Rex maxime conformatur ei: Ergo in
specie Dei, à quo præmium expectatur, est magni-
tudines regis, si regnum suum recte regat, quia ex hoc
Deo maxime conformatur. Reges ergo, si bene regi-
gentem sibi à Deo eominissam, consequentur mercato-
magnam; quia pro bono gentis suæ, & pro bono totius
41 taliter se exponunt. † Decet autem ipsum regem volentes
recte regere (quantum ad præfens spectat) ad tria solen-
ti. Primo, ut ameritur à populo. Secundo, ut cura per-
procuret commune bonum. Tertio, ut corrigat, & puni-
mouentes seditiones, & turbantes populum. Si abundent
beneficijs tribuendis, diligetur à populo. Si excellunt
actionibus virtuosis, procurabit commune bonum; quia

Si virtutis est tendere in bonum, eius erit magis tendere in
maius bonum: bonum ergo commune, quod diuinus,
quam aliquid bonum singulare, est, magis procurabit vir
bonus, & studiosus, quam bonum aliquid proprium, &
priuatum, ¶ Expedit etiam regi abundare in ciuili po-
tentia, ut possit corriger volentes insurgere, & turbare
pacem regni, & possit debellare extraneos perturbato-
res regni. Itaque rex in multis alijs debet excedere, ut dif-
ferat a tyranno. Tangunt docto. quatuor differentias
inter tyrannum, & regem. Prima est, quia rex respicit bo-
num commune, Tyrannus vero bonum proprium;
Nam regnum est principatus rectus, Tyrannis vero est
dominium peruersum, quia peruerso dominatur, qui spre-
to bono communi intendit bonum proprium. Item Ty-
rannus intendit bonum delectabile, Rex vero bonum ho-
norificum. Nam sicut inenarrabile est quanto quis dele-
ctatur in bono proprio, sic quasi inenarrabile est quan-
tus honor sequitur, & quanto honore est dignus inten-
dens commune bonum. Quare si Tyrannus intendit bo-
num proprium, & priuatum, sequitur, quod eius intentio
veretur circa bonum delectabile. Item intentio Tyranni
est circa pecuniam, qui spredo communi bono non curat,
nisi de delectationibus propriis, & sua intentio semper
versatur circa pecuniam, credens se per eam posse in Ty-
rannide sustentari. Sed regis intentio versatur circa vir-
tutem, & ut ciues sint virtuosi, vel studiosi, quia ex hoc
maxime resultat bonus honorificum, & commune.
Item Tyrannus non curat custodiri a ciuibus, sed ab
extraneis, rex vero vult custodiri a ciuibus, & vasallis, & a
genitis in proprio regno. Nam Tyrannus eo, quod spredo
communi bono non curat, nisi de delectationibus propri-
is, videns se esse onerosum, & tediosum ijs, qui sunt in
regno, totam suam custodiam corporis committit extra-
neis; sed rex e conuento eo, quod videat se maximam curam
habere de bono regni, & communi, maxime confidit de
his, qui sunt in regno: ideo facit se custodiri a proprijs, no
ab extraneis. Itaq; tyrannis est pessimus principatus; ideo
summe debent cauere boni Reges, ne eoru dominium in
tyranni

tyrannidem conuertatur. & videbis circa tyrannida
optimum tractatum Bartoli. vbi multa optima de tyra
descripsit.

43. ¶ Narrare autem possumus decem, vltra ea, quæ dim
mus in superiori capitulo, quæ debet operari bonum
est autem primum quod spectat ad verum regem facie
ut maxime procuret bona communia, & regni, reddi
studeat expendere in bonum commune, vel in bonum
regni. Item spectat ad rectum rectorem regni non solu
redditus, & oblationes ordinare in bonum commu
nium regni, sed etiam bona communia, & iurare regni debet
xime custodire, & obseruare. Tertio decet regem no
stendere se nimis terribilem, & seuerum, nec decele
mis familiarem exhibere, sed debet apparere persona g
uis, & reuerenda, quod congrue sine virtute fieri nou
test, ideo verus rex vere virtuosus existit. Item spectat
regem nullum subditorum contemnere, nulli iniurias
nec in filiabus, nec in vxoribus, nec in persona, nec in
quibus alijs: & si contingeret aliquem ex regno ipso
parui facere, non propter contumeliam, vel propter
quam libidinosam voluntatem explendam, sed pro
bonum commune, & iustitiae, ipsum punire debet; & ne
præcipitanter, ut in c. Deus omnipotens. ij. quæl. j. sed
mine liquidato non debet sententia differri, vt in dicitur
Deus omnipotens, & in l. cum reis. C. de peccatis. & hoc
etissimus Caïetanus, declarat Psalmum. C. ibi. In manu
no interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperg
de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem. In
ibi David declarat dispositionem suam circa exercitu
iustitiae per se, & per alios ministros.

Et Rex non debet abscondere faciem suam à pa
negotiato, diuertendo vultum alio: & propterea pa
clamans in Psal. Cj. petit à supremo principe; non au
faciem tuam à me; in quaunque die tribulorum inclina
me aurem tuam.

Item Rex debet facere, ut dixit David in d. Psal. O
mei ad fideles terræ, vt se deant mecum. Ambulans
immaculata hic mihi ministrabat; vbi David de
-

dispositiones suas rectas respectu ministrorum; prima est, quod elegit fideles ministros, & fideles consiliarios, ut se- deant secum. Oculi, inquit, mei non ceco intuitu, nec alie- na relatione, sed oculi mei erunt in fidibus terræ, in ijs, qui fideles inueniuntur in terra, ad sedendum mecum, pro confilio, pro iudicio, & alijs publicis negotijs. Ambulans in via pérfectionum ipse seruiet mihi: hæc est secunda con- ditio ministrorum, studium ad bonos mores. Tales enim oportet esse ministros regios, ut & in scipis virtutibus prædicti eum Rege, & populo fideliter agant. Sed humana electio quantum in cuncte oculata, quandoque fallitur, ideo si aliquando contingit Reges errasse in electione ministro- rum, etiam si videantur errasse, non sustineant illos; ne di- cant gentes, malunt regimen malum, quam apparere er- rasse; quia contra hoc vitium dicit David in d. psalmo. ca- quod nec faciens, nec loquens dolum firmabitur secum: dicendo firmabitur, significat, quod quamuis ascitus fue- rit, comperto, quod mendax est, non firmabitur. Et dicen- do non sedebit, significat, quod quamuis ascitus ingre- sus fuerit, comperto, quod est dolosus, non quiescer, sedé- do in medio domus Regiæ, hoc est, in publico officio. Ideo decet Regiam maiestatem querere tales consiliatores, qui sunt boni, & amici, & sapientes. † Itaque ista tria queren- da sunt in consiliarijs, videlicet bontas, amicitia, sapien- tia. Sexto decet verum regem diligere nobiles, & barones, & alios, per quos bonum statum regni conseruare potest, ut sunt homines sapientes, & literati.

Decet etiam Regem esse moderatum in cibis, & vene- reis, ne à subditis habeatur in contemptu. Septimo decet verum Regem ornare, & munire ciuitates, & castra exi- stentia in regno, ut appareat magis esse procurator com- munis boni, quam tyrannus, querens vilitatem propri- am. Octavo decet verum regem (vt ait philosophus) sa- pientes, & bonos etiam extrancos adeo honorare, ut pute- tur non sic honoratos esse à ciuibus proprijs, si inter ipsos existerent; quos tyranni non faciunt. Nono, decet verum regem per usurpationem, & iniustiam non dilatare suum dominium. Decimo, & ultime decet veros, & bonos reges

Aaz bene

bene se habere circa diuina: populus enim (vt recitat philosophus) omnino est subiectus Regi, quem credit deicolum, & habere amicum Deum; exigitur enim populus talis Regem semper iuste agere, & nihil iniquum exercere. Possumus tamen ad hoc aliam meliorem ratione adducere, dicentes, quod si rex habeat amicum Deum, diuina prouidentia, cui omnia sunt nota, & eius potest cui nihil potest resistere, continget eum, vt expedit suos luti semper in suis actibus prosperari. Immo propter laetitiam Regis multoties Deus multa bona conferuntibus in ipso regno. Diximus, quod decet regiam misericordiam bene se habere circa diuina, quia hoc debet dominus, & complementum aliorum; ad hoc enim sunt singularia ordinanda. Verus ergo Rex secundum veritatem ratione se habet erga diuina. Tyrannus vero non talis est, qui simulat se tales esse: Sed expedit optimum Regem partitionem rectam, aut per legem naturalem, quam Deus impensis in mente cuiuslibet hominis, dirigere legem positivam, & esse super istiram legalem, vel positivam, non obseruare legem positivam, vbi non est obseruanda. Ex hoc autem patere potest, quomodo teutonici text. & glossi in cap. omnis, qui iuste iudicat. xlvi. dicitur Reges veri debent amari, & timeri a populo; & amentur a populo boni reges, tria potissimum infashimatis. Secundo debent esse sortes, & magnanimi. Tertio Reges debent esse iusti, & aequales. Primum autem sic pertinet. Nam vulgus non percipit nisi sensibilia bona; id est neficos, & aequales in numismata, & in ea, quae possunt animis mensurari, amat, & reueretur. Ideo dicitur a libro ij Rethori, in capitulo de amore, quod populus amatur & honoratur beneficos in pecunia, & liberales. Secundo ut Reges amentur in populo, debent esse fortes, & magnanimi, & potentes (si oporteat) scipios pro bono communis, & defensione regni exponere. Nam populus valde conligit fortes & magnanimos exponentes se pro bonis communibus; erit enim per tales salutem consequi; id est

citur cap. ij. Rethori. quod diligimus beneficos in salutem, id est, eos, qui possunt nobis benefacere nos saluando, & liberando, ideo diligimus reges fortis. Tertio, ut Reges diligentur a populo, decet eos esse iustos, & aequales. Nam maxime prouocatur populus ad odium regis, si videris ipsum non obseruare iustitiam. & ideo dicitur cap. ij. Re-
tho, quod iustos maxime diligimus. Viso quomodo Reges debeant se habere, ut amentur a populo, videre restat, quo-
modo se habere debent, ut timeantur ab eis: potissimum
autem timentur potentes (ut patet in cap. ij. Rhetori.)
propter puniones, quas exercent in subditos. In pu-
nitione tria sunt consideranda, videlicet punitionem ipsam, personam punitam, & modum puniendi. Quan-
tum ergo ad punitionem timentur Reges, si contra de-
linquentes inexquisitas crudelitates exerceant. Secun-
do timentur Reges non solum ratione punitionis diræ,
sed etiam ratione personarum punitarum. ⁴⁶ Nam iustus
pro iustitia nulli parcere debet, quia bene operans nul-
li parcit; quia nec pro patre, nec pro filio, nec pro
amicco dimittendum est operari iusste, & bene. Itaque
ratione personarum punitarum timentur reges, quan-
do nec amicis, nec alijs parcunt, si viderint eos faci-
nosa crimina facere. Timet igitur tunc quilibet ex
populo mala facere, cogitans, se non punitionem eva-
dere. Itaque decet reges severius se gerere contra amicos,
si contingat eos crimina committere, quam contra alios.
Timentur reges etiam ratione modi puniendi, quod fieri
contingit, cum ad eorum iudices, & prepositos latenter,
& caute se gerunt in punitionibus exequendis, & in iusti-
tia facienda.

Viso quomodo reges se habere debent, ut amentur, &
quomodo, ut timeantur, de leui patere potest, quod licet
vtrunque sit necessarium; amari tamen debent magis ap-
petere, quam timeri; quia male terrore' veneratio acquiri-
tur; longe enim melius est amor ad obtainendum, quod
velis, quam timor. Nam timor abit, si recedat, ma-
net amor. Sed vtrunque est necessarium amari, & ti-
meri; nam non omnes sunt adeo boni, & perfecti, quod

Aaa 2 sole

solo amore honesti, & boni communis, & ex dilectione regis, cuius est intendere commune bonum, quicquid a le agere; oportet enim aliquos inducere ad bonum, & trahere a malo timore pœnae. ideo dixit Iurisconsultus. Oportet bonos prouocare per pœmata, & malos personas insatiabiles totaliter extirpare, & alibi; bonos non lumen meru panarum, sed pœmiorum quoque exhortatione efficere cupientes; eligibilius tamen est magis animos quam timeri.

47 † Ideo maxime decet Reges esse iustos, & in suo regnum iustitiam obseruare; quia sine iustitia ciuitates, & regnare non possunt: est enim Rex, quædam lex, & lex est quædam Rex. Nam lex est quidam inanimatus princeps, vero est quædam animata lex. Quantum ergo animatum inanimatum superat, tantum rex, siue princeps de superare legem. Debet ergo esse tanta iustitia, & rectæ æquitatis, vt possit ipsas leges dirigere, cum in quo casu leges obseruari non debeant. Maxime ergo reges studere debent, ne sint iniusti, & inæquales: quodrum iustitia, & inæqualitas tollit ab eis regiam dignitatem; quia decet, vt dixi, regiam dignitatem esse etiam, & æqualem. Cum ergo rex sit, vt diximus, quædam animata lex, & quædam animata regula agendorum ex parte ipsius personæ regiae maxime decet ipsum semper iustitiam. Nam iustitia est quoddam magnum bonum præclarum: ideo dicitur, quod præclarissima virtus videtur esse iustitia, & neque hesperus, neque lucifer admirabilis est, sicut ipsa.

48 † Hesperus enim, & Lucifer est una, & eadem figura est valde pulchra, & clara; & propter sui pulchritudinem communis nomine appellatur Venus. hec autem stella aliquando præcedit solem, & tunc apparet in oriente, & dicitur Lucifer; aliquando vero sequitur ipsum tunc apparet in sero, & dicitur Hesperus. Est ergo intentione nostra dicere, quod Venus, quæ est tam pulchra, non sit ita pulchra, necita præclara, sicut est iustitia, ergo decet reges habere clarissimas virtutes, decet eorum seruare iustitiam. Iustitia enim non solum est perfecta

T.
dilectio
elcant
am, &
consula
os perp
os non
e exhor
agis am
suo re
& rego
lex eli
nceps:
animat
ceps d
ia, &
cum in
se ergo
es quia
iam du
em ell
mus, q
endor
um sen
bonum
a virtut
a lucis
dem in
pulch
iac su
aret in
ipsum
ergo in
lchri
iustini
cer eur
erfecta

IMPERAT. AC REGVM. 7:1

tus in se, sed si sit in Regibus, ostendit eos esse perfecte bonos. Ideo dicitur, principatus virū ostēdit: propter quod & proverbialiter dicitur; si quis vult cognoscere virum, ponat ipsum in aliquo principatu. Iustitia ergo (quia est ad alterum) innotescit perfecta bonitas. ⁴⁹ Nam excepta prudētia, quā alijs virtutibus perfectior est, quia est earum directiua, omnes aliae virtutes morales, quā perficiunt hominem in se, se videntur habere ad iustitiam, quā perficit hominem in ordine ad alterum. principatus ita quae virum ostendit, vt dixi. Debet ergo reges, & principes esse iustos, tum quia debent esse regula agendorum, tum quia iustitia est præclara virtus; tum etiam quia ex ea manifestarur perfectio bonitatis. Hoc decet etiam reges ex magnitudine malitiae, quā ex iniustitia consurgit. Nam ut dicitur. v. Ethi. sicut melior est, qui non solum est bonus in se, sed etiam bonitas, sua se extendit ad alios, sic peior est, qui non solum malus est in se, sed etiam malitia sua se extendit ad alios: & quantum ad plures se extendit malitia eius, tanto peior existit. Tanto igitur summopere studere debent reges, & principes, vt seruent iustitiam, & iniustiam vitent, quanto ex eorum iniustitia potest consequi maius malum, & potest inferri pluribus nocumentum. Itaque prudentia, & iniustitia principiiores sunt virtutibus moralibus; quia prudentia est in intellectu, iustitia in voluntate. Virtutes enim morales sunt in appetitu sensitivo, vt in irascibili, & concupiscibili, Appetitus autem sensitivus deficit à voluntate, & intellectu, ideo prudentia & iustitia sunt virtutes principiiores. ⁵⁰ Est autem prudentia, vt dixi, principalior iustitia, quia ipsa est directiua omnium aliarum virtutum. Fortitudo autem, & temperantia, licet non sint adeo principales, sicut prudentia, & iustitia; tamen inter virtutes principales computantur. Est autem fortitudo principalior temperantia, quia fortitudo magis ordinatur ad bonum commune, vt ad tutiōnem regni, & ad defensionem patriæ. Temperantia vero magis ordinatur ad bonum proprium, vt ad moderationem sui ipsius: bonum autem commune diuinius est bono proprio. Iraq; temperantia

tautia inter virtutes principales ultimum gradum tenet. Sciendum ergo, quod fortitudinem media est inter timores, & audacias, quia qui omnia timet, non est fortis, nec qui omnia audet, sed qui timet timenda, audet audenda. Rex magnificus est excellenter liberalis, idem est enim esse magnificum, quod esse abundantiter liberalem. Nam magnificentia est quedam perfectio, & quidam ornatus liberalitatis, sicut magnanimitas est quedam perfectio, & quidam ornatus omnium virtutum. Et magnanimitas est media inter pusillanimitatem, & presumptionem; & magnanimitas est circa honores, circa diuitias, & vniuersaliter circa omnia fortunia, & infortunia; non tamen est aquae principaliter circa ista. Nam magnanimitas principaliter est circa honores, & non circa honores quoque, sed honores magnos. Ex consequenti autem est circa diuitias, & principatus, & circa fortunia, & infortunia.

[¶] [†] Nam secundum philosophum inter bona exteriora maximus est honor: diuitiae enim, & alia exteriora bona non sunt tantum bona, sicut honor. Recitat autem philosophus multas proprietates magnanimi, quae reges habere debent. Prima proprietas magnanimi est bene habere circa pericula. bene autem se habere circa ea est, non esse amatorem periculorum, neque se exponere pro paruis periculis, sed pro magnis, vel pro ijs, ex quibus potest consurgere magna utilitas. & tunc non parcat vita. Item competit magnanimo regi bene se habere circa distributiones. Item decet magnanimum regem esse veridicum, & vt non sit ei curæ, quod laudetur, nec quod illi vituperetur: decet enim reges, se non exponere pro quisbusunque periculis, nisi pro negotijs arduis, vt pro defensione fidei, vel pro tutitione regni. Si vero occurrit casus adeo arduus, quod rex gentem suam, vel etiam seipsum debeat exponere periculis, ita debeat esse constans, & magnanimus, vt pro bono diuino & communi paratus habeat vitam exponere. Decet etiam reges non curare, vt laudentur ab hominibus: Nam positi in dignitatibus multos habent adulatores. Siautem talibus adulatoribus eredantur.

contingit eos non agere secundum legem, & rationem; sed secundum passionem, & voluntatem. Tanto igitur reges, & vniuersaliter omnes existentes in dignitatibus minus debent curare de laude hominum, quanto plures habent adulatores, qui eos laudando conantur peruertere. Non decet etiam reges esse plangitiuos, vel deprecatiuos pro exterioribus bonis. Omnes ergo signatae proprietates in praesenti, & superiori capitulo competere debent regibus. Quare decet eos esse magnanimos.

Item notate, quod ille bonus Rex est, qui curam subditorum habet, ut bene operentur, quemadmodum paflor ouium; quia regnum non est propter regem, sed Rex propter regnum: quia ad hoc Deus prouidit de eis, ut regnum regant, & gubernent, & vnumquemque in suo iure conseruent, & hic est finis recti regiminis. Finis itaque boni regis est, ut regimen prosperetur, ita quod homines conseruentur per regem. Sed quia nemo militat stipendijs suis vnguam, & quadam iure natura de suo labore vnuquisque debet reportare mercedem, hinc habemus, quod licet regibus a suis subditis tributa percipere, & annuos census. Vnde cum Apostolus in cap. xiiiij. ad Romanos probasset, omne dominum a Deo esse prouisum, ultimo persuadet eisdem retribuere pro labore, ideo, inquit, & tributa præstate: Ministri enim Dei sunt in hoc ipsis seruientes. Concludendum est ergo, legitimum Regem secundum formam in Deuteronomio traditam sic debere regere & gubernare.

Itaque ex supra dictis notate, quod Reges suis debent esse stipendijs contenti, nisi in duobus casibus, videlicet ratione delicti, ut si de iure fisci per totum tenuum; & pro bono communii sui regiminis; & pro bono Reipublicæ potest exigere, sicut pro defensione regni, vel pro quaunque alia causa pertinente rationabiliter ad bonum communii sui dominij. Ratio est in promptu, quod omnia necessaria ad communem conservationem humanæ societas erunt de iure naturæ. Sic igitur supposito legitimo dominio regali potest Rex exigere a subditis, quod ad bonum ipsorum requiritur. Et ideo concludendum est, quod istis casib.

potest Rex legitime exactiones necessarias exigere à subditis; & talliæ, ac census, siue tributa imponi, dummodo non transcendent necessitatis metas. Vnde Augustinus exponens illud Matthæi, reddire, quæ sunt Cæsaris, Cæsar, inquit, Quod Cæsar præcipit, ferendum est, quod imperat, tollerandum. ita sanctus Thomas in tractatu de regimine principum, libro quarto, cap. xj. hac acte ad ea, qua in isto articulo dixi, in superiori capitulo.

Sed meo iudicio optimi Reges debent sic quærum opera honore digna, non ultra quam ratio dicit, sed et decet eorum statum: debent enim agere bona opera & honore digna boni gratia, non ut ostendant se, & videntur excellere. Secundo decet eos esse humiles ratione operum suorum. Nam superbus querens suam excellentiam, ultra quam debet, ut plurimum tendit

ad ea, quæ proprias vires excellunt. † Ideo decet homines esse humiles, ut considerato proprio defectu, vel propria facultate, non tendant in ardua, ultra quam debent. Ut plurimum enim superbi, & ultra rationem excellentiam querentes, se & alios exponunt periculis, non volentes adimplere, quod inchoant. Tanto ergo reges, & principes debent à se superbiam remouere, quanto peius eis communia bona periculis exponere. Superbus enim dominus, ut plurimum perlicitat, efficitur populorum.

Itaque pro complemento præsentis capituli dicemus, quod reges, & principes non sufficit esse sapientes, continentes, & temperantes, fortes, & justos, sed decet eos quodammodo esse diuinos; quia virtutes competentes, et possunt exemplares dici, quia ipsi aliorum debent esse regulæ, & exemplar. Tantæ enim bonitatis debet esse principes, ut quilibet suus subditus accipiat inde formam vivendi; & cognoscat defectum suum videns vitam, & perfectionem principiantis. Quare reges, & principes non solum destabile esse debet, eos turpia operari, sed etiam nominare & audire turpia, nefas esse debet. Bene ergo eis obpetunt exemplares virtutes, quibus secundum Plotinum nefas est turpia nominari: sed cum tantæ bonitatis nullus esse possit absque Dei gratia, & eius auxilio; quantorumque

& principes alios excellere debent, tanto ardenter decet eos diuinam gratiam postulare. In hoc ergo eliditur Philosophorum elatio volentium, quod ex puris naturalibus possemus omnia mala vitare, & perfectam bonitatem acquirere. & de hoc vide supra in sermone Episcopali. ca. I. Et decet regem esse prudentem, quia prudentia est respetu agibiliū. Sed nullus potest esse prudens, nisi sit bonus, & habeat voluntatem rectam; quia est recta ratio agibiliū. & prudentia est virtus intellectualis directiva virtutum moralium; quia per prudentiam recte diriguntur in bonum finem, in quem inclinant virtutes morales. Et partes prudentiae sunt octo. Memoria, prouidentia, intellectus, ratio, solertia, docilitas, experientia, & cautio. & ille dicitur esse prudens, qui est sufficiens dirigere se, & alios in aliqua bona, sive in aliquos bonos fines. Rex ergo prudens maiorem partem vita sua debet expendere in cogitando, quae possunt esse regno suo utilia; quod non sic intelligendum est, ut nullas recreaciones corporales habere debeat; Sed debet eis adeo moderate uti, ut non impediatur in regimine regni sui. Nam semper debent suum regimen conformatre regimini retroacto, sub quo regnum tutius, & melius regebatur. de hoc vide doctissimum Aegidium Romanum in libro de regimine principum, in ij. parte libri. j. vbi multa videbis.

DE IMPERATORE. ET EIUS AV-
thoritate. Cap. LV.

S V M M A R I V M.

- ¹ Quae & quot requirantur, ad hoc ut quis dicatur bene regere.
- ² Quot & quibus modis probari possunt, Imperium esse a Deo.
- ³ Romanorum Imperator, uniuersalis Christianorum dominus seu protector est. & hoc ratione protectionis & iurisdictionis. Ipsi enim est leges condere, tollere, ac corriger. Item dicitur pater & anima legum, ac etiam lex animata in terris, & nro. 4.
- ⁵ Deo excepto ac eius vicario, scilicet, Domino Papa, Imperator communis hominum pater dicitur.

Aaa 5

6 Papa